

ANNA NOGAJ

PSYCHOLOGICZNA ANALIZA ROZWOJU TALENTU MUZYCZNEGO RAFAŁA BLECHACZA*

Niniejszy artykuł ma na celu przybliżenie postaci wybitnego polskiego pianisty młodego pokolenia, Rafała Blechacza, w kontekście jego osobistych predyspozycji do wykonywania zawodu muzyka na najwyższym poziomie. Rafał Blechacz jest bowiem muzycznym talentem, nie tylko w gronie pianistów, ale wśród instrumentalistów wielu specjalności na całym świecie. Jego technika gry i sposób interpretacji są niepowtarzalne i wyjątkowe, zarówno dla laików, melomanów, jak i krytyków muzycznych.

CHARAKTERYSTYKA TALENTU MUZYCZNEGO

Potocznie za utalentowaną uważa się taką osobę, która potrafi wykonywać daną czynność na wyższym poziomie niż inni ludzie. Często laicy muzyczni określają muzyków jako osoby utalentowane, bowiem sam fakt, że potrafią grać na wybranym instrumencie jest wynikiem ich podwyższonych muzycznych predyspozycji. Ale czy talent talentowi równy? Oczywiście, że nie. Dlatego należy podkreślić, co stanowi o muzycznym talencie, a co różni go od posiadania tylko muzycznych zdolności lub muzycznego uzdolnienia.

Psychologia muzyki bardzo szeroko definiuje istotę zdolności, uzdolnień i talentu muzycznego. Pierwszy poziom w strukturze muzycznych predyspozycji stanowią zdolności muzyczne, czyli charakterystyczne właściwości człowieka, raczej stałe i genetycznie uwarunkowane. Ich działanie nadaje szybkość uczenia się muzyki, nabywania sprawności i umiejętności muzycznych oraz daje podstawy dla zrozumienia i wykonywania muzyki (Manturzevska i in.,

* Materiał będący podstawą poniższego studium przypadku jest własnością autorki. Został jej udostępniony przez Rafała Blechacza (przyp. red.).

1990). Pierwsi psychologowie muzyki podkreślali, że warunkiem osiągnięcia sukcesu w muzycznej działalności jest wrodzona wrażliwość słuchowa. Pokuślili się oni także o stworzenie szczegółowego modelu specyficznych zdolności muzycznych (Seashore, 1919; za: Wierszyłowski, 1970), na które składają się: wszelkie muzyczne wrażenia; czynności muzyczne; pamięć muzyczna; muzyczny intelekt; zdolność do emocjonalnego odczuwania muzyki.

Posiadanie powyższych cech w dużym stopniu predysponuje osobę do profesjonalnego lub amatorskiego wykonywania muzyki na wysokim poziomie. Jednak w przypadku osoby Rafała Blechacza, nie jest to jeszcze pełna prezentacja posiadanych cech, które pozwoliły mu wznieść się na wyżyny muzycznego wykonawstwa.

Kolejni psychologowie muzyki rozpatrywali pojęcie zdolności muzycznych w ramach uzdolnienia muzycznego. Niezwykle ważną rolę zaczęła pełnić, według nich, muzykalność. Uzdolnienia muzyczne to drugi, wyższy poziom świadczący o muzycznych predyspozycjach. Jest to charakterystyczna dla osoby struktura wspomnianych wcześniej zdolności muzycznych, którą należy zawsze rozpatrywać, uwzględniając całokształt cech indywidualnych tej osoby, jej motywację do uprawiania muzyki, fazy rozwoju, przez które przechodzi oraz uwarunkowania środowiskowo-biograficzne (Manturzevska i in., 1990). Istotą muzycznych uzdolnień jest całokształt właściwości psychicznych, czyli właściwości sensorycznych, emocjonalnych, motywacyjnych, kinestetycznych i motorycznych. Ich funkcjonowanie wyznacza stosunek człowieka do muzyki, a jednocześnie określa jego efekty w podejmowaniu wszelkich muzycznych poczynań.

Rafał Blechacz rozwijał swoje muzyczne uzdolnienie zgodnie z modelem Manturzevskiej, który zakłada:

1. „Bezpośredni dostęp do »autentycznej muzykalności« od najwcześniejszego dzieciństwa”, czyli obcowanie z osobami uprawiającymi muzykę na żywo – w domu Blechaczów pianino stało od urodzenia Rafała, a grywał na nim jego ojciec.
2. „Wykorzystanie muzyki jako naturalny sposób komunikacji z najbliższym otoczeniem” – Rafał od wczesnego dzieciństwa podchodził do pianina, próbował przekładać zasłyszane melodie z radia lub z kościoła na klawiaturę, co szybko zaczęło sprawiać mu ogromną satysfakcję i stało się ważną codzienną czynnością.
3. „Systematyczny trening podstawowych sprawności muzycznych, pod kierunkiem kompetentnej osoby” – bliskie rodzinie Blechaczów osoby, po

zauważeniu muzycznych predyspozycji i zainteresowań u Rafała, pomogły nawiązać kontakt jego rodzicom z kompetentnymi pedagogami muzyki z bydgoskiej szkoły muzycznej, pod których okiem Rafał szybko nabywał profesjonalnych umiejętności pianistycznych i teoretyczną wiedzę ogólnomuzyczną.

Muzyczne uzdolnienia, wraz z muzycznymi zdolnościami to bardzo duży potencjał, który posiada każdy zawodowy muzyk. Jednak wśród tej grupy ludzi znajduje się jeszcze niewielki procent tych, którzy posiadają nadzwyczajnie rozwinięte poszczególne umiejętności muzyczne. Ponadprzeciętna jakość pracy predysponuje ich do grupy osób przejawiających cechy talentu muzycznego. Rafał Blechacz jest niepodważalnym przykładem muzyka-instrumentalisty wybitnie utalentowanego muzycznie.

Talent muzyczny to najwyższy etap w strukturze muzycznych predyspozycji jednostki. Charakteryzuje go szczególna struktura osobowości, która rozwija się na podłożu wybitnych zdolności specyficznie muzycznych, a jego motywacja i aktywność psychiczna są w szczególny sposób ukierunkowane na muzykę. Taka struktura osobowości daje gwarancję wykonywania dzieł muzycznych, zarówno pod względem jakościowym, jak i ilościowym, na poziomie przewyższającym dzieła i osiągnięcia innych ludzi, którzy mieli szansę rozwoju w podobnych warunkach (Manturzevska, 1980).

Posiadanie muzycznego talentu i muzycznych predyspozycji często determinuje pojawienie się silnej muzycznej motywacji. Wybitna muzykalność, ponadprzeciętne zdolności wykonawcze i silna potrzeba pokazywania swojej muzycznej ekspresji motywuje osobę do ćwiczenia, a następnie do prezentowania przygotowanego repertuaru przed publicznością (Pytlak, 1999).

Taką właśnie strukturę talentu posiada wybitny pianista, Rafał Blechacz. Obok wrodzonych muzycznych predyspozycji słuchowych, przejawia on niezwykle silną motywację do codziennego, perfekcyjnego ćwiczenia, które – przy wielkim obyciu estradowym – ułatwiają mu prezentację przygotowanego repertuaru przed publicznością.

Manturzevska (1990) podkreśla, że talenty muzyczne charakteryzują się ponadprzeciętną akceleracją rozwoju muzycznego. Rafał Blechacz już w okresie wczesnoszkolnym wykonywał koncerty z towarzyszeniem orkiestr symfonicznych i odnosił pierwsze konkursowe sukcesy.

Talenty muzyczne mają niezwykłą zdolność do szybkiego uczenia się, wręcz chłoną wszelkie informacje dotyczące muzyki i sposobu jej wykonania, co pozwala im na osiągnięcie zawodowych kompetencji już w pierwszych latach nauki.

Potwierdzają to słowa pedagogów Rafała Blechacza, prof. Jacka Polańskiego, pierwszego i długoletniego nauczyciela fortepianu z PZSM im. A. Rubinsteina, jak i prof. Katarzyny Popowej-Zydroń, która prowadziła Rafała w szkole średniej i na studiach. Szybkie tempo pracy, niezwykła chłonność wszelkich teoretycznych informacji, zdolność do naśladowania i nadawania własnych interpretacji świadczą o wszechstronnym talencie do uprawiania muzyki przez Rafała. Taka postawa, często w sposób naturalny, wykształca w młodym muzyku gotowość estradową, dzięki której bez paraliżującej tremy może wykonywać wszelkie muzyczne dzieła.

Rafał Blechacz jest doskonałym przykładem osoby posiadającej cechy muzycznego talentu w stopniu wybitnym. Jest on wzorem do naśladowania dla innych muzyków, bowiem jego talent, obok wrodzonych muzycznych predyspozycji, wynika także z mozolnej, żmudnej, codziennej, wielogodzinnej i pełnej poświęcenia gry na instrumencie. Taki efekt osiągają tylko najlepsi, najbardziej wytrwali adepci sztuki, którzy mają jasno określony w życiu cel, skoncentrowany na muzyce i jej mistrzowskim wykonaniu. Tym celem niekoniecznie musi być wygrana w konkursie, ale potrzeba ciągłego dążenia do doskonałości w swojej grze oraz rozwijania muzycznych kompetencji.

NAJWAŻNIEJSZE OSIĄGNIĘCIA MUZYCZNE

Rafał Blechacz od najmłodszych lat wzbudzał podziw w środowisku muzycznym, zarówno wśród pedagogów, jak i koncertujących muzyków. Dźwięki, które wydobywały się spod jego palców zachwyciły już w pierwszych latach nauki gry na fortepianie. W wieku ośmiu lat koncertował na poważnych imprezach muzycznych, choć stopami nie sięgał jeszcze do mechanizmu pedałów. Rafał Blechacz doskonalił swój warsztat techniczny i swoje zdolności muzyczne, chętnie prezentował efekty domowego ćwiczenia przed publicznością. Do najważniejszych nagród młodego artysty zaliczyć można:

- II nagrodę na V Międzynarodowym Konkursie Młodych Pianistów „Artur Rubinstein in Memoriam” w Bydgoszczy (2002);
- II nagrodę na V Międzynarodowym Konkursie Pianistycznym w Hamamatsu w Japonii (2003); otrzymał ją *ex aequo* z Aleksandrem Kobrinem, I nagrody nie przyznano;
- I nagrodę na IV Międzynarodowym Konkursie Pianistycznym w Maroku (2004);

- I nagrodę oraz wszystkie pozaregulaminowe wyróżnienia za najlepsze wykonanie mazurków, poloneza i koncertu na XV Międzynarodowym Konkursie Pianistycznym im. Fryderyka Chopina w Warszawie (2005).

Każdym swoim występem Rafał Blechacz zachwyca melomanów, wzbudza podziw wśród jurorów, a dla innych muzyków stanowi wzór do naśladowania. Wszelkie nagrody konkursowe oraz nagrody przyznawane przez liczne organizacje, urzędy lub osoby prywatne dodatkowo potęgują muzyczne sukcesy młodego pianisty.

PSYCHOLOGICZNE STUDIUM PRZYPADKU RAFAŁA BLECHACZA: DOM, ŚRODOWISKO RODZINNE I CHARAKTER MUZYCZNEJ EDUKACJI

Rafał Blechacz pochodzi z rodziny o bogatych nauczycielskich tradycjach. Wśród przodków i krewnych Rafała Blechacza dominowało wykształcenie pedagogiczne. Muzyka w rodzinie Blechaczów była ważną aktywnością, bowiem wiele osób amatorsko ją wykonywało, a brat dziadka był nauczycielem muzyki. Jednak nikt nie kładł szczególnego nacisku na rozbudzanie muzycznych zainteresowań w sposób profesjonalny. Pomimo tego środowisko rodzinne okazało się bardzo sprzyjające dla rozwoju muzycznych zainteresowań, co spowodowało, że talent muzyczny Rafała ujawnił się bardzo wcześnie.

Rafał długo był jedynakiem, jego siostra Paulina urodziła się, gdy on miał 7 lat. Pomimo różnicy wieku rodzeństwo łączy bardzo silna więź emocjonalna. Przez cały okres muzycznej edukacji Rafała, jak i teraz, w czasie wielkich sukcesów artystycznych, między rodzeństwem nie ma ani odrobiny rywalizacji. Paulina zawsze może liczyć na pomoc brata, choć lubi on często być w stosunku do siostry przekorny. Rafał natomiast ma poczucie, że siostra wspiera go we wszystkich trudnych momentach jego muzycznej edukacji i kariery. Paulina nie czuje się poszkodowana faktem, że rodzice nie poświęcają jej tyle uwagi, co Rafałowi. Miała ona także szansę na muzyczną edukację, ale zrezygnowała z niej, ponieważ niechętnie podchodziła do lekcji pianina i ćwiczenia na instrumencie. Dziś Rafał wraz z siostrą najchętniej grają dla rozrywki na cztery ręce. Paulina przekłada jednak podróżowanie z bratem na koncerty i słuchanie jego gry, nad wspólne granie.

Rafał od dziecka podchodził do domowego pianina i próbował powtarzać zasłyszane z różnych źródeł melodie lub wymyślał własne fragmenty muzyczne. Wykorzystywał każdą możliwą okazję do obcowania z muzyką i czerpał

wszystkimi zmysłami jej bogactwa. Kontakt z instrumentem miał on zapewniony od dzieciństwa. Tuż przed jego narodzinami rodzice kupili pianino ze względu na muzyczne zainteresowania ojca Rafała.

W okresie ciąży z Rafałem jego matka nie miała szczególnie intensywnego kontaktu z muzyką. Pracowała wówczas we własnym, nowo otwartym zakładzie krawieckim, w którym kontakt z muzyką był raczej znikomy.

Jednak Rafała od najmłodszych lat pociągała muzyka. Najpierw była fascynacja muzyką organową. Jako pięciolatek próbował na domowym pianinie odtworzyć zasłyszane dźwięki. Do kościoła chodził specjalnie słuchać muzyki organowej i bogatej harmonizacji religijnych pieśni. Gdy rodzice zauważyli muzyczne zamiłowania Rafała, posłali go na naukę gry na pianinie do ogniska muzycznego działającego przy Domu Kultury w Nakle nad Notecią.

Szybko dostrzeżono, że Rafał ma wybitne zdolności muzyczne, dlatego rozpoczął on profesjonalną naukę gry na fortepianie. To właśnie brat ojca i zaprzyjaźniony ksiądz Jan Andrzejczak dostrzegli w Rafale szczególne muzyczne uzdolnienie. Na plebanii zorganizowano wówczas nieformalne przesłuchanie, na którym potwierdzono, że Rafał ma wielkie muzyczne predyspozycje. Zaproponowano jego rodzicom, aby uczęszczał na systematyczne lekcje muzyki w Państwowym Zespole Szkół Muzycznych im. A. Rubinsteina w Bydgoszczy. Dyrekcja szkoły, po wstępnym przesłuchaniu Rafała, bez przeszkód pozwoliła mu dołączyć do grona uczniów, mimo że rok szkolny już trwał.

Rafał miał w bydgoskiej szkole muzycznej indywidualny tryb nauczania. Z jednej strony, ze względu na wybitne muzyczne zdolności, które w znacznym stopniu przewyższały przeciętne zdolności jego rówieśników, a z drugiej – ze względu na odległe miejsce zamieszkania. Od VII klasy szkoły podstawowej Rafał realizował materiał z przedmiotów ogólnokształcących w trybie indywidualnym, ponieważ uczestnicząc w regularnych zajęciach szkolnych, nie miał wystarczająco czasu na ćwiczenie na instrumencie. Od tamtej pory nauczyciele wszystkich przedmiotów prowadzili indywidualne lekcje w domu Rafała. Jedynie na ważniejsze prace klasowe z języka polskiego i na maturę dołączał on do swojej dawnej klasy.

Systematyczna nauka gry na fortepianie spowodowała, że to ten instrument, a nie organy, stał się dla Rafała życiową pasją. Pod okiem pierwszego nauczyciela muzyki, prof. Jacka Polańskiego, niezwykle szybko nabywał on sprawności technicznej i rozszerzał repertuar. Jakość jego gry, już w tym pierwszym okresie nauki, pozwalała mu na zdobywanie laurów konkursowych.

Życie rodzinne i zawodowe państwa Blechaczów było podporządkowane w dużym stopniu Rafałowi. Rytm codziennych obowiązków był zgodny z lekcjami muzyki, przesłuchaniami i konkursami. Rafał miał to szczęście, że jego rodzice z niezwykłą pasją i oddaniem wspierali go we wszystkich muzycznych przedsięwzięciach i codziennych obowiązkach. Ojciec Rafała towarzyszył mu zawsze podczas podróży do Bydgoszczy na lekcje do szkoły muzycznej. Wszelkie swoje zawodowe obowiązki realizował pomiędzy wyjazdami na konkursy, koncerty, przesłuchania czy festiwale, w których Rafał brał udział. Natomiast matka Rafała, ze względu na dobro dzieci, zrezygnowała z pracy zawodowej, tworząc ciepłe, domowe ognisko. Jednocześnie kontrolowała, aby nauka w trybie indywidualnym przynosiła Rafałowi jak najwięcej korzyści.

Odkąd dostrzeżono u Rafała wybitne zdolności muzyczne, rodzice stwarzali mu jak najlepsze warunki do ćwiczenia na instrumencie. Zapewnili Rafałowi osobny pokój oraz swobodny dostęp do pianina i sprzętu grającego. Kiedy po jednym z konkursów Rafał otrzymał pierwszy fortepian, tak przemeblowano mieszkanie, aby instrument stanął w najdogodniejszym dla Rafała miejscu.

Dziś, choć Rafał ma już własne mieszkanie w Bydgoszczy, nadal mieszka z rodzicami w Nakle. Ma swój pokój, w którym znajduje się nowy fortepian marki Steinway. W pokoju stoją gustowne meble, komoda i sprzęt grający. Na ścianach wisi kilka zdjęć upamiętniających najważniejsze chwile życia artystycznego Rafała, a na półkach znajdują się najcenniejsze nagrody. Otoczenie Rafała jest podobne do niego samego: skromne, eleganckie i gustowne. Nie ma tam niepotrzebnego przepychu i krzykliwości, tylko ciepłe i delikatne tonacje, harmonia i porządek. Wszyscy zgodnie podkreślają, że Rafał najwięcej czasu spędza właśnie w tym miejscu na ćwiczeniu. Zdecydowanie nie lubi uczestniczyć w domowych obowiązkach, choć docenia starania innych i wspiera ich działania emocjonalnie, a niekiedy materialnie.

Państwo Blechacz do dzisiaj wspierają syna i starają się, aby podczas każdego wyjazdu ktoś z rodziny towarzyszył Rafałowi. Pianista otoczony jest prawdziwą rodzicielską opieką i miłością, niezbędną na każdym etapie jego muzycznej edukacji i kariery. Rodzice Rafała są osobami rozsądnymi i rozważnymi. Nie podejmują żadnych pochopnych decyzji, tylko starają się mieć zawsze wszystko zaplanowane. Pani Blechacz jest niezwykle miłą i ciepłą osobą, a pana Blechacza charakteryzuje łagodny i ugodowy charakter. W domu rodzinnym Rafała panuje harmonia i spokój, a każdy doskonale zna panujące w nim reguły, obowiązki i zasady.

Postawy rodzicielskie, które przyjmują państwo Blechacz, mogą być wzorem do naśladowania dla wszystkich rodziców. W szczególności może to być wzór dla rodziców, którzy także mają wybitnie uzdolnione dzieci. Postawa akceptacji i współdziałania dawała Rafałowi szanse na rozwijanie swoich muzycznych zainteresowań, w poczuciu zadowolenia z tego, co robi, bowiem rodzice wspierali jego wysiłek i towarzyszyli mu we wszystkich podejmowanych wyzwaniach. Postawa rozumnej swobody i poszanowania jego praw, dawała Rafałowi szanse samodzielnego rozwoju na nabywanie umiejętności podejmowania decyzji i kształtowania poczucia odpowiedzialności.

W okresie dzieciństwa Rafał miał swobodny dostęp do muzyki, do instrumentu, a miłość do muzyki była w nim rozbudzana w sposób naturalny i spontaniczny. Szybko przeszedł on przez fazę romansu z muzyką, której idea jest przeżywanie samych pozytywnych emocji przy muzyce.

Bardzo szybko wszedł on w fazę perfekcjonizmu charakteryzującą się nabywaniem sprawności technicznych i wykonawczych. Zmienił środowisko, w którym zaczął profesjonalną naukę gry, uczył się u wymagającego pedagoga, a rodzice pomagali mu w pokonywaniu wszelkich trudności związanych z organizacją planu dnia i wywiązywaniem się ze wszystkich obowiązków. Rafała charakteryzowała w tym okresie silna potrzeba ćwiczenia na instrumencie, chęć do podejmowania się trudnych muzycznie wyzwań, a przy tym nie odczuwał on zmęczenia i znużenia wielogodzinnym, codziennym ćwiczeniem.

Fazę integracji Rafał przeszedł także bardzo wcześnie. Szybko odnajdował w wykonywanej muzyce swoją własną tożsamość, nadawał wykonywanym utworom swoisty indywidualny charakter. W nowym pedagogu, prof. Katarzynie Popowej-Zydroń odnalazł mistrza i przewodnika muzycznego. Podczas wspólnych spotkań ćwiczyli nie tylko grę utworów, ale także rozmawiali o muzyce, sztuce oraz analizowali nagrania wybitnych mistrzów fortepianu. W tym czasie rodzice Rafała stali się jego największymi doradcami, nieustannie dając go ogromnym wsparciem.

Rafał Blechacz jest idealnym przykładem osoby, która doskonale i w pełni świadomie wykorzystała dar, jakim są wybitne zdolności i utalentowanie w dziedzinie sztuki muzycznej. Przechodził on błyskawicznie przez wszystkie etapy edukacji muzycznej, a szybkie tempo jego rozwoju muzycznego spowodowało, że pod względem kompetencji wyprzedził o kilka lat swoich rówieśników.

Losy jego muzycznej kariery najprawdopodobniej nie potoczyłyby się tak pomyślenie, gdyby nie oddanie rodziców i pełne podporządkowanie życia ro-

dzinnego obowiązkom i potrzebom muzycznym Rafała. W domu państwa Blechacz panuje harmonia, pomimo ciągłego napięcia powodowanego wyjazdami na koncerty. Dom jest dla Rafała azylem, bezpiecznym miejscem, w którym może odnaleźć spokój, wytchnienie i nabrać siły do dalszej wytężonej pracy.

WŁAŚCIWOŚCI OSOBOWOŚCIOWE I TEMPERAMENTALNE

Rafał Blechacz jest osobą w pełni zrównoważoną emocjonalnie. Nie ujawnia silnych, skrajnych emocji i chwiejności nastroju. Doświadczając wielkiego szczęścia czy ogromnego smutku, nie uzewnętrznia w swoich zachowaniach nadmiernej pobudliwości emocjonalnej lub jej nagłego obniżenia. Jego stabilność emocjonalna zapewnia mu poczucie spokoju nawet w trudnych sytuacjach, które w jego artystycznej karierze stają się dziś „chlebem powszednim”.

Jest on osobą zdolną do zmagania się ze stresem i odporną na trudne sytuacje pojawiające się zarówno życiu codziennym, jak i podczas publicznych występów. Silne napięcie emocjonalne, które jest codziennością w zawodzie koncertującego pianisty, nie wpływa na obniżenie jego wytrzymałości psychicznej. Wskazuje to na fakt, że jest on bardzo odporny na stres sytuacyjny, związany z koniecznością przygotowywania się do występów publicznych. Tak znaczna odporność psychiczna nie pozwala mu na załamywanie się i przeżywanie chwil słabości, bowiem bez względu na trudność i złożoność sytuacji, potrafi zrealizować określone zadanie, bez obniżenia poziomu jego wykonania.

Pomimo dużej odpowiedzialności spoczywającej na nim podczas każdego występu, nie przejawia on napięcia emocjonalnego, które utrudniałoby mu codzienne funkcjonowanie. Jest stabilny w uczuciach i w pełni dojrzały emocjonalnie, ufny, ale też pewny siebie. Nie stroni również od sytuacji trudnych, traktując je jako kolejne wyzwania.

Rafał Blechacz odczuwa treść mobilizującą, a nie paraliżującą, tzn., że sytuacja występu publicznego potrafi wywołać w nim taki stan organizmu, który ułatwi mu pokonanie wszelkich niewygód psychicznych związanych ze stresem podczas występu. Zawsze stara się myśleć pozytywnie i optymistycznie nastawiać do każdego koncertu. Jest pewny swoich umiejętności i w pełni świadomy utworów przeznaczonych do wykonania. Oddala wszelkie katastroficzne myśli i negatywne emocje. Jego obawy są jedynie wynikiem lęku, aby nie zawieść słuchaczy, oczekujących jego rewelacyjnej formy każdego dnia.

Rafał stara się traktować z dystansem myśli o publicznym występie. Jest w pełni świadomy miejsca, w którym gra, specyfiki sali i charakteru całego otoczenia. Szanuje publiczność, moment koncertu i w pełni w nim uczestniczy. Nigdy nie bagatelizuje publiczności. Koncentruje się jednak tylko na muzyce, na dźwiękach, które mają rozbrzmiewać, na interpretacji utworu i ogarnięciu dzieła jako całości. Jego myśli krążą wokół poszczególnych fraz, kadencji i ważnych pod względem muzycznym momentów.

Rafał dopuszcza do siebie myśl o ewentualnym błędzie podczas publicznego koncertu, ale ta myśl nie paraliżuje go. Ma on świadomość, że jest „tylko człowiekiem”, a potknięcia podczas koncertów na żywo mogą się każdemu przytrafić. Nigdy się jednak nie poddaje uczuciu bezradności, zawsze panując nad swoim ciałem i myślami.

Podczas każdego koncertu Rafał wykazuje pełną zdolność do realistycznej oceny sytuacji. Nie przejawia on myślenia życzeniowego, ale zawsze jest świadomy, że sam musi sprostać postawionemu sobie zadaniu – publicznemu wykonaniu koncertu. Nie oczekuje przychylniej postawy ze strony publiczności za samą sympatię do jego osoby, ale ma nadzieję, że ponownie uzyska ją dopiero po pięknym wykonaniu koncertu.

W radzeniu sobie z tremą Rafałowi w dużym stopniu pomaga postawa charakteryzująca się życiowym optymizmem. Generalnie, w pozytywny sposób wartościuje on świat, z tendencją do przewidywania przyszłych wydarzeń dla niego pomyślnych. Charakteryzuje się poczuciem, że o pozytywnym biegu spraw może decydować on sam, jego działanie i nastawienie.

Zrównoważenie emocjonalne jest ogromną zaletą w strukturze cech psychicznych Rafała. Pozwala mu ono nie tylko na opanowanie nerwów i napięć w trudnych sytuacjach, ale także na stabilność w zachowaniu wewnętrznego spokoju. Rafał jest bowiem niezwykle systematyczną i sumienną osobą. Charakteryzuje go bardzo wysoki stopień zorganizowania, skrupulatności i rzetelności. W głównym stopniu dotyczy to jego podejścia do ćwiczenia na instrumencie i wytrwałości w codziennej, żmudnej pracy.

Wskazuje to jednocześnie na duże ambicje i zapał do pracy, skoncentrowany na osiągnięciu wyznaczonego celu. Te same właściwości zachowania ujawniają się także na innych płaszczyznach jego funkcjonowania i w różnych życiowych sytuacjach. Można na nim polegać, wywiązuje się ze składanych przez siebie obietnic.

Rafał Blechacz jest osobą z silną wewnętrzną motywacją ukierunkowaną na cel. Oznacza to, że sam potrafi wyznaczać swoje cele i do nich dążyć, bez po-

trzeby motywacji czynnikami zewnętrznymi, takimi jak sława, prestiż, pieniądze. Ma on pozytywny i niezwykle zaangażowany stosunek do pracy i bardzo silną wolę dążenia do osiągnięć. W pierwszej kolejności pragnie on perfekcyjnie opanować utwór, aby móc go swobodnie zaprezentować przed publicznością. Doskonale wywiązuje się ze stawianych sobie celów, ponieważ charakteryzuje go wysoka samodyscyplina i poczucie obowiązku.

Tak wysokie kompetencje muzyczne, w połączeniu ze strukturą osobowości skoncentrowaną na realizacji wyznaczanych przez siebie zadań pozwalają na osiąganie ponadprzeciętnych wyników na polu zawodowym. Jest to cecha charakterystyczna dla każdej wybitnej osobowości w swojej dziedzinie. Rafał Blechacz w pełnym stopniu wszystkie te cechy i właściwości talentu przejawia.

Rafał charakteryzuje się bardzo dużą aktywnością zawodową. Nie podejmuje on wielu czynności jednocześnie, ale skupia się rzetelnie na wykonaniu jednego zadania, którym jest najczęściej ćwiczenie na instrumencie i przygotowanie do występu publicznego. Zdecydowanie jednak rzadziej angażuje się w wykonywanie jakichkolwiek innych życiowych zadań czy codziennych obowiązków.

Nie ma on tendencji do szybkiego reagowania na zmiany w otoczeniu. Nie lubi nagłego podejmowania decyzji i nie przejawia reakcji impulsywnych na zmiany zachodzące wokół jego osoby. Wszelkie decyzje woli podejmować w spokoju, rozważnie i po zastanowieniu. Ma świadomość, że pośpiech nie jest dobrym sprzymierzeńcem ani w codziennym życiu, ani w pracy zawodowej. Dzięki skrupulatności i rozwadze podczas wypełniania wszelkich zadań, osiąga bardzo dużą wytrzymałość w działaniu i skutecznie osiąga wyznaczone przez siebie cele.

Zarówno pod względem społecznym, zawodowym i poznawczym postępuje on w sposób bardzo logiczny i zaplanowany. Przejawia pełną gotowość do intensywnej pracy umysłowej, przywiązując jednocześnie dużą wagę do wartości intelektualnych i poznawczych.

Umiejętność dokładnego analizowania wykonywanych czynności stanowi dużą zaletę w jego codziennej pracy przy instrumencie. Z jednej strony, lubi chodzić własnymi drogami i niechętnie się podporządkowuje; jest osobą samowystarczalną i niezależną w sposobie myślenia, z drugiej jednak – ma większe poczucie bezpieczeństwa, gdy ktoś potwierdza słuszność jego zachowań i decyzji. Wskazuje na to fakt, że rodzice są dla niego doradcami przy podejmowaniu ważnych życiowych zobowiązań i towarzyszą mu podczas licznych wyjazdów na koncerty, nagrania czy oficjalne spotkania.

W temperamencie Rafała Blechacza dominują cechy ekstrawertywne lub introwertywne, w zależności od sytuacji, w której się znajduje. W stosunku do osób najbliższych i przyjaciół jest raczej ekstrawertykiem. Zachowuje się w sposób serdeczny i towarzyski. Jest otwarty na innych i dąży do utrzymywania pozytywnych relacji. Natomiast w dużych grupach społecznych, wśród obcych osób jest raczej introwertykiem. Wykazuje rezerwę i nie ma potrzeby dominowania w grupie. Z własnej inicjatywy nie dąży do poszukiwania kontaktów towarzyskich i zdecydowanie bardziej ceni sobie wąskie grono przyjaciół.

W stosunku do innych osób zachowuje się autentycznie i szczerze. Nie stara się udawać kogoś innego, niż jest w rzeczywistości. Ma zdolność i odwagę do wyrażania swojego zdania, nieulegania namowom innych i do zachowań asertywnych. Jest osobą bystrą i o bogatej fluencji słownej, jednak jego wypowiedzi są ostrożne i przemyślane. Jego życiowa aktywność, skoncentrowana głównie wokół ćwiczenia na instrumencie, wymaga od niego nieustannie wygospodarowywania czasu spędzanego w samotności, który może swobodnie przeznaczyć na grę i przygotowania do występów.

W kontakcie z innymi ludźmi, zwłaszcza z obcymi, jest sympatyczny, miły i niekonfliktowy. Charakteryzuje go wrażliwość na potrzeby innych. Zachowuje się bardzo altruistycznie – pomaga innym w potrzebie i wspiera ich materialnie.

Rafała charakteryzuje subtelność, wrażliwość i delikatność w sposobie bycia. Posiada on zdolność empatii, czyli wczuwania się w stan emocjonalny drugiej osoby. Można przypuszczać, że ma to ogromne znaczenie zwłaszcza w muzycznym wykonawstwie, kiedy należy odpowiednio zinterpretować utwór skomponowany przez innego twórcę, wczuć się w jego nastrój i rozpoznać emocje, które kompozytor zawarł na pięciolinii. Rafał ma wyjątkową zdolność do niezwykle żywego interpretowania utworów muzycznych, nadając im pierwotny charakter tak, jakby życzył sobie tego kompozytor.

Rafał darzy ludzi dużym zaufaniem i ujmuje innych skromnością, dobrocią i delikatnością w sposobie bycia. Jednak w sytuacjach zawodowych potrafi twardo upierać się przy swoich racjach, z tendencją do postawienia na swoim. Kiedy nie chce zmienić swojego zdania lub postępowania, nie okazuje tego w buntowniczy sposób, tylko umiejętnie potrafi ujawnić zachowania asertywne.

PODSUMOWANIE

Rafał Blechacz to niezwykła postać na muzycznej scenie. Już w tak młodym wieku nie tylko osiągnął zawodowy sukces, ale wykreował w pełni dojrzałą osobowość muzyczną, która tworzy swoją własną legendę i historię.

Prezentując właściwości osobowe Rafała Blechacza, chciałam zwrócić szczególną uwagę na wszelkie czynniki stanowiące o jego powodzeniu w muzycznej działalności. W pierwszej kolejności największe znaczenie miał dom i środowisko rodzinne. Następnie, doskonała współpraca z pedagogami, zarówno przedmiotów ogólnokształcących, jak i muzycznych.

Współpraca między Rafałem a wszystkimi osobami wspierającymi jego muzyczny rozwój, w połączeniu z wybitnymi muzycznymi zdolnościami i osobowością całkowicie skoncentrowaną na muzyce, stała się źródłem największych sukcesów w muzycznej działalności. Rafał spełnia wszelkie standardy wymagań talentu muzycznego, definiowane przez teoretyków z dziedziny psychologii muzyki. Model talentu Marii Manturzewskiej, stworzony w latach 70. XX wieku, koncentruje się wokół wszystkich czynników, które także dziś są aktualne dla struktury osobowości Rafała Blechacza.

Rafał jest postacią, którą warto podziwiać nie tylko pod kątem kunsztu artystycznego i muzycznego wykonawstwa. Jest on wzorem do naśladowania dla wszystkich adeptów sztuki muzycznej, chcących odnieść sukces w tej dziedzinie. Na powodzenie w muzycznej działalności wpływ miał nie tylko sam talent do gry na fortepianie, ale także jego struktura osobowości, sumiennosc, wewnętrzna motywacja, wyznaczanie dalekosiężnych, ale realnych celów, systematyczność i determinacja w pokonywaniu wszelkich trudności, przy nieustannym wsparciu środowiska rodzinnego.

LITERATURA

- Manturzewska, M. (1980). Talent muzyczny w świetle badań naukowych. W: W. Janowski (red.), *Podstawy kształcenia muzycznego 2*(181), Warszawa: Wydawnictwo COPSA.
- Manturzewska, M., Kotarska, H., Miklaszewski, L., Miklaszewski, K. (1990). Zdolności, uzdolnienie i talent muzyczny. W: M. Manturzewska, H. Kotarska (red.), *Wybrane zagadnienia z psychologii muzyki* (s. 51–82). Warszawa: WSiP.

- Seashore, C.E. (1919). *The psychology of musical talent*. Boston, New York: Silver, Burdett and Company.
- Pytlak, A. (1999). *Talent muzyczny w procesie rozwoju i kształcenia*. Warszawa: Wydawnictwo TEMP.
- Wierszyłowski, J. (1970). *Psychologia muzyki*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

ZDOLNOŚCI TALENT TWÓRCZOŚĆ

Tom II

pod redakcją
Wiesławy Limont,
Joanny Cieślikowskiej
i Joanny Dreszer

Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika
Toruń 2008

Recenzent

Aleksandra Tokarz

Projekt okładki

Krzysztof Skrzypczyk

Opracowanie redakcyjne i korekta

Magdalena Bizior-Dombrowska

Publikacja dofinansowana ze środków na naukę w latach 2006–2009 jako projekt badawczy
(grant Ministerstwa Edukacji i Nauki nr I H01 F 094 30)

Printed in Poland

Copyright by Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika
Toruń 2008

ISBN 978-83-231-2255-5

WYDAWNICTWO NAUKOWE
UNIWERSYTETU MIKOŁAJA KOPERNIKA

Redakcja: ul. Gagarina 5, 87-100 Toruń
tel. (056) 611 42 95, fax 611 47 05

e-mail: dwyd@umk.pl

Dystrybucja: ul. Reja 25, 87-100 Toruń
tel./fax: (056) 611 42 38, e-mail: books@umk.pl

www.wydawnictwoumk.pl

Wydanie I

Druk: Drukarnia Cyfrowa UMK

SPIS TREŚCI

WIEŚLAWA LIMONT	7
Wprowadzenie	7
Rozdział I	
IDENTYFIKACJA I KSZTAŁCENIE ZDOLNOŚCI MUZYCZNYCH	
JULIA KALEŃSKA	
Efekt Pigmaliona w praktyce. Obraz ucznia zdolnego u nauczycieli szkół muzycznych a oczekiwania wobec jego funkcjonowania na scenie	13
ANNA NOGAJ	
Psychologiczna analiza rozwoju talentu muzycznego Rafała Blechacza	29
MIROSLAW DYMON	
Interpretacja i ocena wykonanń muzycznych	43
MALGORZATA SIERSZEŃSKA-LERACZYK	
Kwestionariusz Środowiska Rodzinnego jako metoda diagnozowania rozwoju muzycznego	57
Rozdział II	
TWÓRCZA AKTYWNOŚĆ PLASTYCZNA	
BERNADETA DIDKOWSKA	
Czy przerysowany rysunek Anime może uczyć kultury wizualnej?	75
BARBARA KACZOROWSKA	
Projekt fotograficzny „Przedmiot, którego nie ma”	89
ANNA STELIGA	
Konwencje prac plastycznych osób przewlekle chorych na schizofrenię a poziom ich funkcjonowania w psychospołeczności	99